

Науковий внесок Владислава Леонідовича Федоренка у формування правового інституту тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України

Олег Баулін

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділу наукової та нормативно-методичної діяльності, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7858-1955>, e-mail: baulin_ov@ukr.net

У тезах ідеться про внесок В. Л. Федоренка у формування правового інституту тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України та розглянуто проблеми їх діяльності.

Ключові слова: експерт; експертиза; тимчасові слідчі комісії; парламентське розслідування.

Scientific Contribution of Vladyslav Leonidovich Fedorenko to the Formation of the Legal Institution of Temporary Investigative Commissions of the Verkhovna Rada of Ukraine

Oleg Baulin

The theses discuss the contribution of V. L. Fedorenko to the formation of the legal institution of temporary investigative groups of the Verkhovna Rada of Ukraine and examine the problems of their activities.

Keywords: expert; examination; temporary investigative commissions; parliamentary investigation.

Як відомо, чимала кількість монографій, підручників та інших наукових праць В. Л. Федоренка була присвячена конституційному праву. Предметом його наукового інтересу в цій галузі були різні питання, але зараз хотілося б згадати, з якою мужністю, стурбованістю й особистою відповідальністю він звертав увагу у своїх публікаціях [1] на наявність у практиці українського парламентаризму парадоксальних ситуацій, вихід із яких ставив у залежність від результатів наукових досліджень, спрямованих на розв'язання проблем навколо національної теоретико-методологічної парадигми, пов'язаної з формальним і фактичним статусом окремих державно-владних інститу-

цій, зокрема таких, як парламентські комітети, тимчасові спеціальні та слідчі комісії. Його висновки залишаються актуальними, їх цитують авторитетні дослідницькі колективи [2].

Охопити увесь спектр державно-владних функцій і повноважень, що віддзеркалює конституційно-правовий статус зазначених інституцій, не дає змоги формат тез наукової доповіді, тому зосередимось лише на тимчасових слідчих комісіях Верховної Ради України (далі — ТСК), діяльність яких часто потребує застосування спеціальних знань різних фахівців та судових експертів.

Історично парламентське розслідування й утворювані для його

здійснення комісії як специфічні органи парламенту виникли в результаті розвитку структури вищих представницьких органів та їхніх функцій у XVIII—XIX століттях. Найбільш характерною ознакою, що відрізняє ТСК від інших тимчасових органів парламенту, є мета їхньої діяльності, а саме здійснення розслідувань із певних питань від імені усього парламенту або палати, яка їх створила [3, с. 142].

Причина утворення ТСК, основною функцією яких є здійснення парламентського розслідування, у світовій практиці парламентаризму була обумовлена проблемою корупції як у самому парламенті у зв'язку з його діяльністю, так і на найвищому щаблі інших гілок влади. Із запровадженням правового інституту ТСК ідея парламентського розслідування полягає в тому, щоб надати парламентарям можливості і повноваження проводити своє, незалежне від офіційного, розслідування обставин найбільш резонансних у країні подій, якщо громадськість вважає, що правоохоронні органи працюють недостатньо ефективно або влада спеціально замовчує певні факти.

До того ж основною метою такого розслідування має бути не стільки притягнення винних осіб до юридичної відповідальності, скільки виявлення небезпечних тенденцій у політичному житті країни, суттєвих недоліків у державному управлінні, отримання достовірних відомостей про зловживання депутатів парламенту та інших посадових осіб, наділених особливими імунітетами недоторканності, з інформуванням про це органи вла-

ди, медіа й населення, а за наявності для того підстав — із пропозицією або вимогою до компетентних органів ужити відповідних заходів реагування, наприклад, спрямованих на припинення порушення законодавства. Зрозуміло, що отримана під час та за результатами парламентського розслідування інформація у встановленому законом порядку може бути застосована для притягнення винних осіб до конституційної або іншої юридичної відповідальності, а також для реформування чи вдосконалення певних сфер суспільно-політичного життя та законодавства.

Із відновленням незалежності нашою країною ТСК почали здійснювати парламентські розслідування із середини 1990-х років. Так, після укладання 08.06.1995 р. Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України, у ст. 8 якого передбачалось, що Верховна Рада України з питань, що належать до її відання, може створювати депутатські слідчі комісії, 14.09.1995 р. була утворена ТСК із вивчення ситуації, що склалася в телерадіоінформаційному просторі України, звіт якої з певними висновками й рекомендаціями був взятий 13.05.1996 р. Верховною Радою України до відома й опублікований [4].

Надалі можливість Верховної Ради України утворювати ТСК для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес, була закріплена в ч. 3 ст. 89 Конституції України. Проте, незважаючи на такий нібито вдалий початок для діяльності ТСК в Україні та утворення

за рішеннями Верховної Ради України різних скликань їх доволі великої кількості (приблизно дві сотні), результати низки досліджень указують на низьку ефективність їх діяльності [2; 5; 6]. Зокрема, відзначають: 1) нечіткість визначення компетенції ТСК, бо поняття суспільного інтересу є юридично не конкретизованим; 2) необхідність посилення ролі парламентського контролю на основі системності, постійності, інформаційної об'єктивності, повноти, професіоналізму; 3) недостатнє організаційно-адміністративне, інформаційне й аналітичне забезпечення підготовки та здійснення парламентського контролю; 4) відсутність у ТСК самостійних державно-владних повноважень, що обмежує можливості реалізації їхніх завдань [2]. Два десятиліття лунає однакова критика: закон, що регулює діяльність ТСК, фрагментарний і не дає комісіям достатніх повноважень; матеріально-технічне забезпечення не покриває потреб усіх ТСК; відповідальність за відмову від співпраці з ТСК недостатньо сувора, через що вимоги ТСК виконують формально; небажання членів ТСК докласти зусиль для виконання її завдань; брак інструментів для забезпечення контролю за виконанням рекомендацій парламенту [6]. Критики бачать вихід у спеціальному законодавчому акті, що чітко визначав би правовий статус, порядок створення, повноваження та процедуру діяльності ТСК. Але такі акти існували й існують. 15.01.2009 р. було прийнято Закон України «Про тимчасові слідчі комісії, спеціальну тимчасову слідчу комісію

і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України», який, за Рішенням Конституційного Суду України від 10.09.2009 р. № 20-рп/2009, визнаний неконституційним. Тому основою регулювання діяльності ТСК на той час залишився Закон України «Про Регламент Верховної Ради України».

З набранням чинності Законом України «Про тимчасові слідчі комісії та тимчасові спеціальні комісії» від 19.12.2019 р. ТСК надані доволі широкі можливості вимагати й вилучати документи, залучати експертів, спеціалістів та працівників органів правопорядку, допитувати осіб, які в такому разі можуть навіть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за відмову від дачі показань чи виконання своїх обов'язків і за надання завідомо неправдивих показань або висновків. До того ж за відмову особи з'явитись до ТСК передбачено застосування до неї приводу, виконання якого покладено на органи Національної поліції.

Проте перші коментатори Конституції України, мабуть, не даремно, через принцип незалежності судової влади й підкорення суддів під час здійснення правосуддя лише закону, уважали, що ТСК не належать до системи органів правосуддя та їх висновки й пропозиції не є вирішальними для слідчих органів і суду, а мають суто моральне значення [7, с. 202]. Тому під час удосконалення правового інституту ТСК потрібно забезпечити такий баланс повноважень, який не створить конкуренції між органами різних гілок державної влади та не призведе до дублювання парламентського й досудового

розслідувань і втручання парламенту у здійснення кримінального судочинства й перетворення структур Верховної Ради України на органи, що

привласнили повноваження й процедури кримінальної юстиції з метою притягнення осіб до юридичної відповідальності.

Перелік джерел посилання

1. Федоренко В. Л. Комітети, тимчасові спеціальні та слідчі комісії Верховної Ради України: поняття, функції та повноваження, структура та порядок діяльності. *Право і суспільство*. 2021. № 6. С. 9—21. DOI: 10.32842/2078-3736/2021.6.2 (дата звернення: 18.09.2025).
2. Парламентське дослідження щодо законодавчого забезпечення функціонування тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України та парламентських слідчих комісій держав-членів Європейського Союзу. URL: <https://research.rada.gov.ua/uploads/documents/33602.pdf> (дата звернення: 18.09.2025).
3. Болдирев С. В. Тимчасові слідчі комісії як суб'єкти здійснення парламентського контролю в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування* : зб. наук. пр. / редкол.: Ю. П. Битяк та ін. Харків, 2011. С. 139—149.
4. Про Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України по вивченню ситуації в телерадіоінформаційному просторі України : постанова Верховної Ради України від 13.05.1996 р. № 187/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.09.2025).
5. Щодо участі тимчасових слідчих комісій у забезпеченні механізму парламентського контролю. Аналітична записка / Національний інститут стратегічних досліджень : офіц. вебсайт. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/schodo-uchasti-timchasovikh-slidchikh-komisiy-u-zabezpechenni-mekhanizmu> (дата звернення: 18.09.2025).
6. Тимчасові комісії у парламенті: контроль без можливості впливу. *Часопис «Парламент»*. 2023—2024. Вип. 1. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2024/06/chasopys_digital.pdf (дата звернення 18.09.2025).
7. Авер'янов В. Б., Бойко В. Ф., Борденюк В. І. та ін. Коментар до Конституції України / редкол.: В. Ф. Опришко (голова), Л. Є. Горьовий, М. І. Корнієнко та ін. Київ, 1996. 378 с.